

Utlåtande 2012-05-08 beträffande lämpligheten av att under pågående förundersökning ta initiativ till en "oberoende utredning" vid sidan av en officiell åklagarledd förundersökning

Styrelsen för Lundin Petroleum AB (publ) ("**Bolaget**") har uppdragit åt undertecknad att inför årsstämman i Bolaget den 10 maj 2012 skriftligen – samt vid behov kompletteringsvis muntligen under själva stämman – lämna ett oberoende expertutlåtande i anledning av aktieägarförslag som lämnats till stämman. Aktieägarförslagen innebär att Bolaget på eget initiativ och på egen bekostnad ska låta utföra en "oberoende utredning" om Bolagets tidigare affärer i Etiopien och Sudan.

Inför mitt uppdrag har jag mottagit vissa grundhandlingar i ärendet såsom kallelsen till årsstämman samt huvudsakligen de berörda aktieägarförslagen ävensom styrelsens förslag till stämman därom.

Innan jag övergår till att lämna mina synpunkter på den uppkomna frågeställningen ska jag beskriva min bakgrund och kompetens för uppgiften.

Något om min bakgrund och kompetens

Jag har arbetat i praktiskt taget 40 år inom rättsväsendet, huvudsakligen som åklagare (statsåklagare i Malmö, chefsåklagare i Stockholm, överåklagare vid först Regionåklagarmyndigheten i Stockholms län samt senare överåklagare i Malmö. Vidare har jag under ett antal år arbetat som sakkunnig på polis- och åklagarenheten vid Justitiedepartementet. I drygt fem år var jag – under hovrättspresidenten – administrativ chef vid Hovrätten över Skåne och Blekinge där jag regelbundet tjänstgjorde som adjungerad ledamot.

Sedan den 1 juli 2008 arbetar jag i eget företag (Sven-Erik Alhem AB) som konsult, rättsexpert åt media, föreläsare, moderator och krönikör. Bl. a. skriver jag regelbundet rättsliga artiklar åt LexNova. Med andra ord har jag fortsatt mitt rättsliga arbete sedan jag slutat som överåklagare och anlitas flitigt av media för analyser och kommentarer kring uppmärksammade mål. På det ideella planet är jag ordförande i Brottsofferjourernas Riksförbund sedan maj 2009.

Min bedömning av den uppkomna frågan

Inledningsvis kan jag konstatera att det är allmänt känt – och också uppmärksammat av media - att en förundersökning pågår under ledning av en åklagare vid Internationella åklagarkammaren i Stockholm och att förundersökningen torde avse att utreda eventuell brottslighet mot internationell humanitär rätt i Sudan. Utöver informationen som framgår av offentliga källor har jag inte fått några mer exakta uppgifter om inriktningen av förundersökningen. Här avser jag t ex vilka konkreta brottsmisstankar som föreligger och de preciserade grunderna för dessa, om delgivning av skäligen misstanke mot bestämd person ägt rum, vilken omfattning den hittills bedrivna utredningen har samt hur lång den återstående utredningstiden kan beräknas till m. m.

En förundersökning bedrivs alltid under sk förundersökningssekretess och det vore enligt min mening olämpligt med en underhandskontakt med åklagaren för att söka få svar på dessa frågor.

Det går inte att komma ifrån aktieägarförslagen vid ett första påseende kan låta bestickande lockande att bejaka. Ett eget initiativ från Bolaget till att en självständigt arbetande utredning kommer till stånd utöver den officiella myndighetsdelen bestående i en förundersökning kan vid ett första påseende kännas som en positiv åtgärd. Inte minst mot bakgrund av att erfarenheterna av juridiskt komplicerade och mer omfattande polisutredningar i allmänhet är negativa i den bemärkelsen att de ofta och kanske t o m oftast kan dra ut alldeles förfärligt i tid. Om en långt utdragen förundersökning därtill rör en fråga av stort medialt intresse kan det kännas angeläget att visa på handlingskraft att själv förutsättningslöst vilja gå till botten med hur det egentligen förhåller sig med mer eller mindre ospecificerade påståenden eller antydningar om oegentligheter som förekommer i media och i debatten.

Frågan om en "oberoende utredning", "sanningskommission" eller någon annan positivt laddad benämning är inte ny och unik för Bolaget. Jag har personligen stött på den i andra sammanhang och därvid alltid bestämt avrätt från att ge sig in på denna – med ett drastiskt ord – förrädiska väg. Att under en pågående förundersökning, utan varje möjlighet att utifrån kunna bedöma den närmare inriktningen och omfattningen, vilken dessutom av åklagaren snabbt kan förändras över tid, påbörja något av en trevande parallell eller t o m utvidgad privat utredning riskerar alltid att i väsentlig mån störa eller i värsta

fall förstöra den officiella utredningen. Även om en privat utredning rent objektivt inte skulle få sådana förödande konsekvenser, finns alltid risken att den t.ex. i mediasammanhang kan *uppfattas* få den effekten.

En privat utredning förutsätter att samtal med olika personer under förhörsliknande förhållanden äger rum. Utan sådana "förhör" kan inte en meningsfull utredning bedrivas. Det är givet att värdet av de utsagor som de "privathörda" personerna senare eventuellt kan komma att lämna i domstol under ed som vittnen eller i övrigt som målsägande minskar. Detta oavsett om det finns saklig grund för någon påverkan i de berörda förhören. Redan kännedomen om att inofficiella förhörsliknande samtal har ägt rum är något som är ägnat att generellt skapa tvivel åt genuiteten i utsagorna.¹

Även om Bolaget fullt ut underlättar åklagarens undersökning – vilket jag förstått ligger helt i linje med Bolagets uttalade avsikt – är en viktig förutsättning för att kunna nå ett fullgott utredningsresultat att det finns straffprocessuella tvångsåtgärder att ta till åtminstone som ett latent hot för det fall någon tredje part (utanför Bolagets kontroll) skulle trilskas med att vilja lämna uppgifter. Vidare måste det finnas möjlighet att, med hjälp av lokala myndigheter, framtvunga samarbete från tredje parter i utlandet. Ovan nämnda verktyg står till åklagarens förfogande inom ramen för den officiella undersökningen, men saknas helt vid en privat utredning. Man kan knappast nå utredningsframgångar genom att som privatutredare ge sig ut "med mössan i hand" för att artigt tillfråga dem som bör kunna lämna väsentliga uppgifter om de är villiga att göra så. I en privat utredning bygger allt uppgiftsinhämtande i princip på frivillighet och samarbetsvilja. Om en sådan inställning finns är av naturliga skäl inte lätt att bedöma i förväg.

Både ledningen för Bolaget och de förslagsställande aktieägarna har, som jag förstått saken, tryckt på vikten av öppenhet och transparens. Principiellt tycker

¹ I sammanhanget kan det vara av värde att nämna att erfarna brottmålsadvokater, som av naturliga skäl kan ha starka och sakliga skäl att vilja samtala med människor som kan komma att bli av någon betydelse för bedömningen av brottsmisstankar som riktas mot försvararnas huvudmän, ofta avstår att själva söka upp och samtala med berörda bevispersoner av det enkla skälet att missförstånd lätt uppkommer om hur uppgiftsinhämtandet gått till. Även om dokumentation sker genom bandupptagning kan ju ett inledande ej bandat samtal vara av betydelse för de lämnade uppgifterna. Därför är det min erfarenhet att många försvarsadvokater är angelägna om att förhören sköts av polisen. Det kan samtidigt medföra en viss osäkerhet genom att försvararen inte riktigt vet vad bevispersonen kommer att säga under polisförhöret.

jag att det känns riktigt och bra; inte minst i en situation där det i media har förekommit negativa uppgifter om Bolaget.

Från medial synpunkt kommer enligt min mening ett eventuellt beslut att påbörja en "oberoende utredning" att leda till misstänksamhet. Ett sådant beslut kan lätt uppfattas som ett försök från Bolagets sida att "konkurrera" utredningsmässigt med den officiella förundersökningen med ett syfte att få fram i första hand för Bolaget förmånliga uppgifter oavsett hur mycket det i beslutet trycks på ord som oberoende, utomstående, förutsättningslös, objektiv för att beskriva syftet. En medial bestående misstänksamhet blir enligt min mening ofrånkomlig från den stund det blir känt att beslut fattats om en privat utredning.

Vad som rekommenderas från min sida är att styrelsen för Bolaget i alla avseenden medverkar till att underlätta för den officiella utredningen i händelse av att åklagaren kontaktar Bolaget under förundersökningens gång. Vidare bör styrelsens hållning, enligt min uppfattning, vara att styrelsen har förståelse för de komplicerade sakförhållanden som kan vara svårutredda och som därför orsakar tidsutdräkt, men att styrelsen självfallet är angelägen om att utredningen kan färdigställas med så stor skyndsamhet som möjligt mot bakgrund bl.a. av de spekulationer som förekommer i media.

Sammanfattande slutsats till den fråga uppdraget omfattat

Under hänvisning till vad jag uttalat ovan är således min bestämda uppfattning av avråda från att med aktieägarförslagen som grund fatta beslut om en "oberoende utredning", som i något avseende ens kan tangera området för den pågående åklagarledda förundersökningen. I stället bör Bolaget medverka till att underlätta för den officiella utredningen i händelse av att åklagaren kontaktar Bolaget under förundersökningens gång.

Stockholm den 8 maj 2012

Sven-Erik Alhem

www.svenerikalhem.se